

Костянтин КОМІСАРОВ,

orcid.org/0000-0002-2164-6244

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри японської мови і перекладу
Київського університету імені Бориса Грінченка
(Київ, Україна) *k.komisarov@kubg.edu.ua*

Юлія БОРИШПОЛЕЦЬ,

orcid.org/0009-0001-9958-9315

старший викладач кафедри японської мови і перекладу,
заступник декана з науково-методичної та навчальної роботи
Київського університету імені Бориса Грінченка
(Київ, Україна) *y.boryshpolets@kubg.edu.ua*

СЕМАНТИКО-ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗАСОБІВ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ МОДАЛЬНОСТІ У СУЧАСНІЙ ЯПОНСЬКІЙ МОВІ ЯК ЛІНГВОДИДАКТИЧНА ПРОБЛЕМА

Статтю присвячено аналізу семантико-функціональних особливостей засобів репрезентації модальності у сучасній японській мові з позицій лінгводидактики. Було виявлено головні проблемні моменти і рекомендовано потенційні шляхи їхнього подолання у процесі навчання японської мови як іноземної. Модальність як об'єкт вивчення завжди була й залишається складною підсистемою хоча б тому, що серед мовознавців відсутня узгоджена точка зору щодо обсягу цієї категорії. Вона виражає спосіб ментально-чуттєвого відображення дійсності, а кількість таких способів – значна й різноманітна. Японська мова має гармонійно розвинену і доволі масштабну систему модальних засобів, що спричиняє суттєві труднощі для здобувачів освіти.

Було встановлено, що схеми репрезентації модальності класифікуються на теренах Японії переважно за семантико-функціональним та структурно-морфологічним критеріями з обов'язковим урахуванням чинників мовця й адресата, а найцікавішими для лінгводидактики є допоміжні елементи, що приєднуються до форм присудка. Аналіз показав, що у процесі дослідження категорії модальності слід насамперед зважати на формальні показники, а також доносити цю необхідність до здобувачів освіти. Достатньо ефективним та наочним видається виділення двох великих семантико-функціональних груп засобів репрезентації модальності в японській мові: суб'єктивне припущення та аксіологічна модальність.

Також, на заняттях з японської мови варто наголошувати на тому, що в японській культурі має значення джерело отримання інформації, а також її достовірність, та ілюструвати цей факт за допомогою категорії модальності. Обставини здобуття інформації поступають рівневі зацікавленості мовця. Якщо ж говорити про зацікавленість в інформації взагалі, то не можна випускати з поля зору психоемоційний стан автора повідомлення.

Ключові слова: лінгводидактика, категорія модальності, автор і адресат повідомлення, диктум і модус, суб'єктивне припущення, аксіологічна модальність.

Kostiantyn KOMISAROV,

orcid.org/0000-0002-2164-6244

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of the Japanese Language and Translation
Borys Grinchenko Kyiv University
(Kyiv, Ukraine) *k.komisarov@kubg.edu.ua*

Yulia BORYSHPOLETS,

orcid.org/0009-0001-9958-9315

Senior Lecturer at the Department of the Japanese Language and Translation,
Deputy Dean for Scientific, Methodical and Educational Work
Borys Grinchenko Kyiv University
(Kyiv, Ukraine) *y.boryshpolets@kubg.edu.ua*

SEMANTIC AND FUNCTIONAL FEATURES OF THE MEANS EXPRESSING MODALITY IN THE MODERN JAPANESE LANGUAGE AS AN ISSUE OF LINGUISTIC DIDACTICS

The article is devoted to analysis of the semantic and functional features of modality units in the modern Japanese language from the standpoint of linguistic didactics. The main problematic points were identified and potential ways to overcome them in the process of teaching Japanese as a foreign language were recommended. Modality as an object of study has always been and remains a complex subsystem, because there is no agreed point of view among linguists regarding the scope of this category. It expresses a way of mental-sensory reflection of reality, and the number of such ways is significant and diverse. The Japanese language has a harmoniously developed and fairly large-scale system of modality units, which causes significant difficulties for the students.

It was established that modality representation schemes are classified in Japan mainly according to semantic-functional and structural-morphological criteria with mandatory consideration of speaker and addressee factors, and the most interesting for linguistic didactics are auxiliary elements attached to predicate forms. The analysis showed that in the process of researching the category of modality, one should first of all pay attention to formal indicators, as well as convey this necessity to the students. Specifying the two large semantic-functional groups of modality units in the Japanese language – subjective assumption and axiological modality – appears to be quite effective and clear.

Besides, in the Japanese language classes, it is worth emphasizing that in the Japanese culture the source of obtaining information and its reliability are important, as well as illustrating this fact with the help of the category of modality. Circumstances of obtaining information are inferior to the level of interest of the speaker. As for the interest in information in general, psycho-emotional state of the author of the message cannot be overlooked.

Key words: *linguistic didactics, category of modality, author and addressee of the message, dictum and modus, subjective assumption, axiological modality.*

Постановка проблеми. Сучасні дослідники переважно доходять спільної думки у тому, що модальність як об'єкт вивчення є складною підсистемою вже тому, що серед мовознавців відсутня узгоджена точка зору щодо обсягу цієї категорії. Традиційно розрізняють об'єктивну (співвідношення висловлюваного із позамовною дійсністю) і суб'єктивну (відношення мовця до змісту висловлюваного) модальність (Юхимець, 2010: 184). Модальність інтерпретується як категорія, що виражає спосіб ментально-чуттєвого відображення дійсності, а кількість таких способів – значна й різноманітна: залежно від змісту речення мовець може експлікувати той чи інший різновид чуттєвого сприйняття, що є своєрідним суб'єктивним простором між змістом речення і позамовною дійсністю (Бріцин, Мозгунов, 2013: 137).

Окрім того необхідно розуміти, що японська мова має масштабну і гармонійно розвинену систему формальних засобів репрезентації модальності, а це є неабияким викликом для здобувачів освіти, що вивчають японську мову як іноземну. У японській лінгвістиці модальність інтерпретується переважно з психічного ставлення мовця до свого повідомлення на момент мовлення. До стрижневих модальних значень провідні японські дослідники відносять потенційну можливість, неминучість, реалістичність та випадковість і рекомендують розрізняти модальність по відношенню до позамовної дійсності та модальність по відношенню до адресата повідомлення

(об'єктивну та суб'єктивну модальність). Також, ефективним постає розгляд структурних особливостей японського речення з когнітивної точки зору з опорою на теорію про модальність речення Ш. Баллі, згідно з якою судження базується на двох невід'ємних сутностях – диктумі й модусі (日本語文法大辞典, 2001: 790).

До того ж, як справедливо відзначають вітчизняні дослідниці Оксана Асадчих та Вікторія Філонова, вивчення українськими студентами японської мови як основної відбувається в умовах міжмовної інтерференції, першокурсники стикаються з абсолютно незнайомою системою мови і, відповідно, необхідністю оволодіння новим кодом та формування механізмів кодування іншими засобами, що не сприяє ефективності навчання. Отже, важливим чинником є надання здобувачам освіти мотивації для подальшого успішного вивчення японської мови, і тут ідеться, насамперед, про мотиви пізнавального характеру: бажання оволодіти новою мовою, читати літературу цією мовою, ознайомитися з культурою нації-носія. Така мотивація підвищує ефективність навчання попри окремі методичні недоліки (Асадчих, Філонова, 2018: 10–12). Це може й має бути враховано у процесі розробки алгоритмів презентації здобувачам освіти навчального матеріалу, присвяченого категорії модальності у сучасній японській мові.

Аналіз досліджень. Сучасні японські лінгвісти Кіндаїчі Харухіко, Хаяші Окі та Шібата Такеші розглядають модальність як спосіб констатації факту за допомогою граматичних засобів (判断の

表現) у системі 表現と文法 (мовлення та граматики) на одному рівні з іншими способами мовно-мовленнєвої репрезентації об'єктивної дійсності (日本語百科大事典, 1995: 193–214).

Національний науково-дослідний інститут японської мови (国立国語研究所) пропонує проводити дослідження модальності, зокрема, у таких напрямках, як опис конкретних прикладів функціонування модального засобу на основі його базового значення та категоризація різних модальних засобів за функціонально-семантичним критерієм із подальшим виявленням специфіки практичного застосування кожного засобу в середині окреслених категорій (井上, 2002: 135–141), що є вельми актуальним з погляду лінгводидактики і з огляду на тему нашого дослідження.

Не менш актуальним видається приділення у процесі навчання іноземної мови належної уваги культурологічним аспектам. Як слушно зазначає Костянтин Мізін, гострота проблеми виявлення культурного навантаження мовних одиниць не спадає в сучасному мовознавстві, і лінгвоспецифічність має суттєве методологічне значення для антропологічно спрямованих напрямів мовознавства. Верифікаційну значущість у цьому розумінні мають праці, виконані в царині зіставної лінгвокультурології (Мізін, 2017: 208–209). У зв'язку з цим хочемо зазначити, що подаючи для вивчення засоби репрезентації модальності в японській мові, корисно акцентувати увагу студентів на їхній подібності до відповідних засобів рідної мови або ж специфічності, зумовленої світоглядними та культурними особливостями мовного колективу.

Розмірковуючи про модальність як про виклик для лінгводидактики в європейському ареалі, дослідники здебільшого наголошують на актуальності вивчення варіативності просодичних одиниць передавання модальних відношень у мовленні як важливого складника загальнолінгвістичної проблеми мовного варіювання й лінгводидактичної проблеми викладання іноземної мови, тож дослідження зосереджені на ускладненнях в інтонаційному оформленні іншомовного мовлення й прогнозуванні можливих інтонаційних помилок та засобів їхнього запобігання у процесі навчання іноземної мови поза межами середовища її функціонування (Юхимець, 2010: 182–183).

Що ж до Японії, то, коротко наголосивши на пов'язаних із модальністю засадничих моментах загальнолінгвістичного характеру, науковці одразу ж переходять до проблем функціонально-синтаксичного плану. Зазначається, що, про-

аналізувавши зміст речення, можна умовно виділити дві великі частини: першу, яка описує речі об'єктивно та концептуально (диктум), і другу, в якій виражається психічний настрій автора повідомлення, його ставлення до інформації, що передається (модус) (加藤泰彦, 福地務, 1995).

Вітчизняний фахівець, автор ґрунтовних досліджень на тему модальності у сучасній японській мові, Дмитро Москальов, говорячи про модальні функції усталених граматичних конструкцій, насамперед проводить розмежування між сферами реальності та ірреальності. У сфері ірреальності розглядаються субкатегорії необхідності, оптативності та можливості. Окремо розробляється субкатегорія ймовірності, яка включає епістемічну необхідність, епістемічну можливість, вірогідність та евіденційність. Усталені граматичні конструкції, що надають висловлюванню емоційно-оцінного забарвлення, згаданий автор відносить до периферії модальності (Москальов, 2017). Таке бачення здебільшого корелює з поглядами провідних японських лінгвістів, а також із нашою власною позицією, що дало підстави та можливість спиратися на цю концепцію у ході дослідження.

Мета статті – виробити ефективні механізми презентації мовного матеріалу, присвяченого категорії модальності, у процесі навчання японської мови як іноземної із залученням експлікації лінгвоспецифіки формальних засобів вираження модальних значень у сучасній японській мові, спираючись на перспективні методики, орієнтовані на підсилення верифікаційної надійності методологічних процедур актуальних на сьогодні антрополінгвістичних розвідок, зокрема лінгвокультурологічних.

Виклад основного матеріалу. Розпочинаючи підготовку навчального матеріалу з модальності для практичного курсу японської мови, корисно знати, що японські лінгвісти та фахівці у царині методики викладання японської мови як іноземної переважно класифікують схеми репрезентації модальності у мові за семантико-функціональним та структурно-морфологічним критеріями з обов'язковим урахуванням чинників мовця й адресата, що є, на нашу думку, одним зі свідчень утвердження ідей антропоцентризму у лінгвістиці. За семантико-функціональним критерієм традиційно виділяються такі схеми: 1) із проєкцією на зміст: а) ствердження/заперечення (断定・否定); б) припущення/питання (推量・疑問); 2) із проєкцією на реципієнта інформації: в) прохання, наказ, запрошення, дозвіл, пропозиція, надання, уточнення, декларація (依頼・命令・勧

誘・許可・申し出・提供・確認・宣言) (条件表現, 1998: 116–161).

Такі модальні значення, як ствердження, волевиявлення, припущення, прогнозування, спосіб передачі інформації з урахуванням специфіки співрозмовника тощо, мають у японській мові регулярні форми вираження, які прийнято називати “モード” або “モダリティ”。 Категорія модальності в японській мові об’єднує щонайменш три субкатегорії (модальні класи), які виділяються за структурно-морфологічним критерієм і традиційно характеризуються такими засобами: 1) форми присудка (минулий чи теперішньо-майбутній час); 2) допоміжні елементи, що приєднуються до форм присудка; 3) заключні частки (か, よ, ね та інші), модальні прислівники (絶対 абсолютно, きっと напевно, 多分 мабуть та інші) тощо.

Найбільший інтерес з погляду лінгводидактики становить, поза сумнівом, другий із виділених модальних класів, а аналіз японського мовного матеріалу (як усного, так і письмового) дозволяє дійти доволі закономірного висновку: у процесі дослідження системи японської мови слід у першу чергу орієнтуватися на формальні показники, граматичні формальні засоби вираження – їхня система є доволі стрункою. На наше переконання, не слід починати з семантики (意義) – спершу потрібно визначитися з формою (構造), орієнтуючись на яку можна в більшості випадків скласти адекватне уявлення і про функцію (機能). Справедливість такого підходу до роботи з матеріалом японської мови була обґрунтована неодноразово. Ще раз наголосимо: щодо категорії модальності сучасна японська лінгводидактика закликає зосереджувати головну увагу не на просодиці, не на семантиці чи чомусь іншому, а саме на формі. Формальні засоби, про які йдеться, задля зручності й за традицією, що склалася у сучасних студіях, присвячених модальності, будемо називати *модальними операторами* (Бріцин, Мозгунов, 2013).

Отже, висловлення, що належать до другого модального класу, постають актуальними з точки зору аналізу їх за різними критеріями (граматичним, семантичним, функціональним) з наступною дистрибуцією у програмі навчального курсу. Допоміжні дієслова та еквівалентні їм засоби можна розглядати під різним кутом, але найефективнішим і достатньо наочним видається виділення двох великих семантико-функціональних груп. Перша з них акумулює висловлення, функціональне призначення яких полягає у встановленні істинності факту чи події і передаванні судження

мовця з цього приводу, яке засноване, насамперед, на інтуїції автора повідомлення, його персональному досвіді, дотичних обставинах, а також на інформації, отриманій мовцем у різний спосіб від інших осіб. Такі висловлення у переважній більшості мають форму *суб’єктивного припущення*. Цю групу репрезентують такі модальні оператори, як ~ だろう, ~ そうだ, ~ ようだ, ~ らしい, ~ かもしれない, ~ にちがいない, ~ まい тощо. До другої групи зараховуються висловлення, де співрозмовникові, найвірогідніше, уже відомий факт чи подія, про яку говорить автор, а реалізується тут здебільшого *аксіологічна модальність* (оцінка, цінність, вагомість). Це, по суті, ставлення мовця до змісту власного повідомлення, тобто можна сказати, що функціональне призначення таких висловлень полягає у трансляції співрозмовникові емоційно-психологічного фону, пов’язаного у свідомості адресанта із певним фрагментом дійсності. Тут маємо справу з модальними операторами ~ はずだ, ~ ことになる, ~ わけだ, ~ ことだ, ~ ものだ, ~ のだ, ~ ところだ та іншими.

У переважній більшості мовознавці на теренах Японії схиляються до думки, що найбільш суб’єктивна модальна експлікація ступеню достовірності інформації відбувається за допомогою модального оператора ~ だろう (ввічливо-нейтральний еквівалент – ~ でしょう). Мається на увазі, що мовець не надто переймається пошуком об’єктивних підстав для власного твердження, а просто керується фактами зі свого досвіду та фоновими знаннями: こういう行為を無意味というなら、人生のすべては無意味になるだろう。 *Якщо стверджувати, що такі дії не мають сенсу, то виходить, що сенсу позбавлене ціле життя* (加藤泰彦, 福地務, 1995: 115). Як свідчить мовний матеріал, за допомогою таких висловлень можуть вербалізуватися найрізноманітніші припущення: від максимально конкретних до доволі абстрактних, як із вказівкою на певну часову площину, так і безвідносно до конкретного часу. До речі, темпоральна диференціація реалізується тут доволі прозоро і прогнозовано – за допомогою часових форм дієслова, що передують модальному оператору: 彼は多分、試験に合格するだろう。 *Мабуть, він складе іспит успішно*; 彼は多分、試験に合格しただろう。 *Мабуть, він склав іспит успішно* (加藤泰彦, 福地務, 1995: 115).

Слід неодмінно пам’ятати (і наголошувати під час аудиторних занять) про одну важливу функціональну особливість модального оператора ~ だろう – здатність виступати твірним елементом риторичного питання: 一体全体、このごろの学

生は何を考えているんだろう。I про що тільки думають нинішні студенти!? (加藤泰彦, 福地務, 1995: 115). Ще однією цікавою особливістю ~ だろう (цього разу – семантико-морфологічною) є потенційна можливість приєднання ще одного модального оператора – ~と思う (Я вважаю, що...: 来週までには原稿ができていだろうと思っています。Я вважаю, що, мабуть, до наступного тижня тези будуть готові (加藤泰彦, 福地務, 1995: 116).

Переходячи до аналізу висловлень із наступним модальним оператором – ~そうだ (~そうです) –, ще раз наголосимо на важливості паралельно застосовувати три критерії: морфологічний, семантико-функціональний та синтаксичний, оскільки, відзначаючи на основі дослідження великого масиву сучасних текстів високу частотність уживання цього формального засобу, слід бути уважними і неодмінно помічати, що, залежно від форми присудка, яка передує модальному оператору ~そうだ, буде виражатися одне з двох основних і, можна навіть сказати, – кардинально різних, модальних значень: а) власне припущення або передчуття мовця щодо події, яка незабаром станеться, чи стану, який невдовзі настане, або ж якості певного предмета: 台風がどうやら来そうだ。Усе вказує на те, що незабаром прийде тайфун; この金魚が一番元気そうですね。Ось ця золота рибка виглядає жвавішою за інших; あと一ヵ月は暑そうだね。Схоже на те, що іще з місяць буде спекотно (加藤泰彦, 福地務, 1995: 118-120); б) трансляція повідомлення, отриманого з певного інформаційного джерела чи сукупності джерел (часто джерело експлікується за допомогою формантів ~によると чи ~では, які також можна вважати модальними операторами або складовими операторів), почутого від певної особи чи кількох осіб (в японській лінгвістиці така модальність позначається терміном 伝聞): 台風が来るそうだ。Повідомляють, що насувається тайфун; 彼は風邪をひいたそうだ。Кажуть, він застудився (加藤泰彦, 福地務, 1995: 118]. Цей модальний оператор має такі синонімічні засоби, як ~ということだ та ~とのことだ, що відрізняються стилістичним забарвленням, характерним для текстів офіційно-ділового різновиду мовлення.

Модальний оператор ~ようだ, як і розглянутий попередньо, має дві головні, кардинально відмінні, іпостасі свого функціонування: а) у достовірності змісту цілковитої впевненості немає, але дуже схоже на те, що це правда: この種類のブドウは一般に甘いようだ。Виноград цього сорту переважно солодкий; 発音から察するに、彼は

どうやらフランス人のようだ。Судячи з його вимови, він має бути французом (加藤泰彦, 福地務, 1995: 122); б) від початку всім зрозуміло, що зміст не відповідає дійсності, але щось мислиться як вельми подібне до чогось іншого (має місце метафоричне перенесення або метонімічний зсув): 桜の花が散って、雪が降ったようだ。Пелюстки сакури осипались, неначе сніг (加藤泰彦, 福地務, 1995: 122).

Якщо говорити про модальний оператор ~らしい, то перша з його функцій пов'язана з модальністю припущення, яке робиться на різних підставах, формується з урахуванням різної інформації, часто в її сукупності, причому іноді навіть важко встановити, що саме лягло в основу умовиводу мовця: 彼は来年博士論文を出すらしい。Схоже на те, що наступного року він подасть до захисту докторську дисертацію; 今年の冬は例年より暖かいらしい。Схоже, зима цього року буде теплішою, ніж зазвичай (加藤泰彦, 福地務, 1995: 124). Друга функція цього модального оператора обумовлюється прагненням мовця наголосити на таких характеристиках змісту висловлення, як природність (чогось), притаманність (якоїсь ознаки чомусь), прогнозованість (традиційного розвитку подій, якщо йдеться про певну особу, річ чи явище або ж добре відому реципієнтові інформації категорію осіб, речей чи явищ): 彼女は、みるからに看護婦さんらしい。Вона має вигляд медсестри; 彼の態度は、いかにも教師らしい。Він поводить так, неначе працює викладачем (加藤泰彦, 福地務, 1995: 125).

Обґрунтовуючи значущість наведених вище даних з точки зору лінгводидактики, вважаємо за необхідне зазначити, зокрема, що в японській культурі неабияке значення має те, з якого джерела було отримано інформацію, і наскільки ця інформація є достовірною. Тут, як і в багатьох інших випадках, бачимо, що на перший план виходить прагматика. Підтверджує і яскраво ілюструє це, зокрема, категорія модальності. Розглядаючи модальність достовірності як лінгводидактичну проблему, наведемо типову схему презентації навчального матеріалу, присвяченого застосуванню у мовленнєвій практиці японців низки модальних операторів, яку пропонує Ічікава Ясуко. Отже, викладач просить студентів уявити тістечко (можна показати зображення) й обрати з трьох речень найвлучніше для опису саме цієї ситуації: 1) このケーキはおいしそうだ; 2) このケーキはおいしいようだ; 3) このケーキはおいしいらしい. Вибір першого варіанту аргументується тим, що студенти безпосередньо сприймають тістечко за допомогою органів зору і роблять

висновок (припущення), базуючись на зовнішньому вигляді предмета. Другий і третій варіант можуть бути обрані у разі, якщо є інформація з інших джерел, наприклад, враження (досвід) інших людей (викладач підкреслює: для того, щоб так сказати, необхідно здобути інформацію). І тут пропонується зосередити увагу на двох моментах: по-перше, за яких обставин було здобуто інформацію, і, по-друге (що надзвичайно цікаво й дещо несподівано), – наскільки мовець зацікавлений у цій інформації. Обставини, про які говорилося, можуть стосуватися як безпосереднього (вигляд, запах, дотик), так і опосередкованого (у вітрині, по телебаченню, з чієсь розповіді) сприйняття об'єкта. Якщо ж говорити про зацікавленість в інформації, слід зважати, насамперед, на психоемоційний стан автора повідомлення. Так, перед нами може бути людина, яка зголодніла, полюбить тістечка, давно хотіла скуштувати саме таке тістечко тощо. Або ж, навпаки, – людина не голодна, не їсть солодке, не надто полюбить тістечка. У першому випадку рівень зацікавленості інформацією буде високим, а в другому, відповідно, – низьким. При цьому, обставини здобуття інформації поступаються рівневі зацікавленості, і пояснюється це напрочуд лаконічно й доступно, за допомогою простих прикладів із життя: може статися так, що друг пригостив вас тістечком (безпосереднє сприйняття об'єкта), але ви не голодні, а буває так, що слинки течуть уже від згадування про смаколик.

З урахуванням цих параметрів (і саме у такий спосіб) пропонується виводити функціональні особливості для кожного із формальних засобів вираження модальності. Наприклад, *~そう* да використовується в обставинах безпосереднього сприйняття об'єкта за умов великої зацікавленості мовця в інформації; *~よう* да зустрічаємо як за безпосереднього, так і за опосередкованого сприйняття, а зацікавленість може бути як доволі великою, так і ближче до середньої; *~らしい* зазвичай сигналізує про опосередкований характер сприйняття об'єкта, а також про середній чи низький рівень зацікавленості автора повідомлення в інформації (市川, 2010).

Тепер розглянемо функціонування модального оператора *~まい*, головною особливістю якого є те, що він належить до категорії «заперечних модальних операторів» (否定のムード表現), виявляє на цій підставі спорідненість із такими засобами, як *~かもしれない*, *~にちがいない*, *~とは限らない*, *~わけではない*, *~はずはない*, але така спорідненість вбачається, насамперед, на формальному рівні. Що ж

до семантики, то таким, що, так би мовити, прозоро заперечує весь факт є, найвірогідніше, лише модальний оператор *~まい*. Як і переважна більшість попередньо проаналізованих засобів вираження модальності, *~まい* має два головні функціональні призначення: по-перше, це вказівка на те, що достовірність чи вірогідність вираженого у диктальній частині дорівнює нулю, а по-друге – доволі експресивна маніфестація мовцем свого переконання у тому, що дію, про яку йдеться у диктальній частині, виконувати не варто, або ж він не має жодного бажання (наміру) це робити (у такому разі підметом завжди виступатиме перша особа): 恐らく、彼らはこの提案に反対することはあるまい。 *Мабуть, вони не будуть проти цієї пропозиції*; 君には、彼の気持ちが決してわかるまい。 *Мені здається, тобі ніяк не збагнути, що він відчуває*; 二度と、彼の言い分はきくまい。 *Ніколи більше його не слухатиму!*; 約束の時間に決して遅れまい。 *У жодному разі не буду спізнюватися на зустріч* (加藤泰彦, 福地務, 1995: 131).

Модальний оператор *~かもしれない* має форму заперечення, проте використовується для вираження припущення доволі широкого спектру і не означає заперечення як такого. Мовець виражає за його допомогою своє суб'єктивне припущення, ступінь достовірності якого порівняно низький, – просто наголошується на тому, що така вірогідність існує: ひょっとすると、彼はもう家に帰ったかもしれないね。 *Не виключено, що він уже повернувся додому*; あるいは、君の方が正しいかもしれない。 *Ну, або тоді, можливо, ти маєш рацію*. Зрідка модальний оператор *~かもしれない* може вживатися у формі минулого часу: 彼は危ないところで骨を折るかもしれないかった。 *Було небезпечно, і він міг отримати перелом* (加藤泰彦, 福地務, 1995: 133–134).

Що ж до модального оператора *~にちがいない*, то він, навпаки, використовується для вираження досить глибокої переконаності мовця у достовірності інформації, поданої у диктальній частині: 彼の性格からして、よほど悩んでいるにちがいない。 *Знаючи його характер, одразу розумієш, що йому зараз дуже важко*; この分では、あと一週間は真夏の晴天が続くにちがいない。 *Усе свідчить про те, що має бути ще десять тиждень гарної літньої погоди* (加藤泰彦, 福地務, 1995: 134–135).

Наступним нашим кроком був аналіз семантико-функціональної групи висловлень з модальними операторами, функціональне призначення яких – передати ставлення мовця до змісту власного повідомлення. При цьому відбувається тран-

сляція співрозмовникові емоційно-психологічного фону, пов'язаного у свідомості адресанта із фрагментом дійсності, описаним у диктальній частині. До цієї групи належать такі оператори, як *～はずだ*, *～わけだ*, *～ものだ*, *～ことだ*, *～のだ*, *～ところだ* та інші. Опис результатів ґрунтовного аналізу кожного з них зайняв би доволі багато обсягу, тож обмежимося прикладом модального оператора *～はずだ*, який слугує: по-перше, для передачі умовиводу мовця щодо вираженого у диктальній частині змісту або для наголошення на значенні цього змісту: *彼は、今まで毎回出席していますから、余程の事がなにかぎり、来るはずです。До цього часу він був присутній щоразу. Отже, якщо не сталося нічого серйозного, має прийти*; по-друге, для пояснення додаткових обставин та причинно-наслідкових зв'язків, дотичних до змісту диктальної частини: *なるほど、彼は来ないはずだ。今、アメリカにいるんですから。Так! Звісно ж, він не прийде. Він же зараз в Америці* (加藤泰彦, 福地務, 1995: 136–138).

Висновки. Аналіз семантико-функціональних особливостей засобів репрезентації модальності

у сучасній японській мові з позицій лінгводидактики дозволив дійти низки важливих висновків, а саме: 1) схеми репрезентації модальності у мові класифікуються на теренах Японії переважно за семантико-функціональним та структурно-морфологічним критеріями з обов'язковим урахуванням чинників мовця й адресата; 2) найбільший інтерес з погляду лінгводидактики становлять допоміжні елементи, що приєднуються до форм присудка; 3) у процесі дослідження категорії модальності, як й інших категорій японської мови, слід у першу чергу орієнтуватися на формальні показники, а також доносити цю необхідність до здобувачів освіти; 4) достатньо ефективним та наочним видається виділення двох великих семантико-функціональних груп засобів репрезентації модальності в японській мові: суб'єктивне припущення та аксіологічна модальність; 5) на практичних заняттях з японської мови варто наголошувати на тому, що в японській культурі має значення джерело отримання інформації, а також її достовірність, і це доволі яскраво ілюструється категорією модальності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Асадчих О.В., Філонова В.О. Основы методики навчання усного японського монологічного мовлення на початковому рівні у вищій школі : монографія. Київ : Видавничий дім Дмитра Бурого, 2018. 156 с.
2. Бріцин В.М., Мозгунов В.В. Когнітивні аспекти теорії модальності. *Мовознавство*. 2013. № 2-3. С. 128–148. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/MoZn_2013_2-3_10 (дата звернення: 10.07.2023).
3. Мізін К. Верифікація лінгвокультурної своєрідності німецьких концептів за допомогою мовних корпусів. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2017. № 3. С. 208–213. URL: <https://rgf.vnu.edu.ua/index.php/rgf/article/view/42/41> (дата звернення: 10.07.2023).
4. Москальов Д.П. Особливості функціонування модальних усталених граматичних конструкцій сучасної японської мови : монографія. Київ : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2017. 194 с.
5. Юхимець С.Ю. Лінгвістичні проблеми навчання майбутніх викладачів англійської мови просодичних засобів передавання модальних значень в іншомовному дискурсі. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського. Лінгвістичні науки*. 2010. № 11. С. 182-189. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvripu_2010_11_25 (дата звернення: 10.07.2023).
6. 市川保子. 国際交流基金 – 日本語教育通信 文法を楽しく「そうだ / ようだ / らしい」(1). 国際交流基金(JF) The Japan Foundation. 2010/12/24. URL: <https://www.jpf.go.jp/j/project/japanese/teach/tsushin/grammar/201012.html> (дата звернення: 10.07.2023).
7. 井上 優. モダリティ. 方言文法調査ガイドブック. 2002. 133–150 頁. URL: https://www2.ninjal.ac.jp/takoni/DGG/09_modarity.pdf (дата звернення: 10.07.2023).
8. 加藤泰彦, 福地務. テンス・アスペクト・ムード. 東京 : 荒竹出版, 1995. 169 頁.
9. 蒲谷宏, 川口義一, 坂本恵. 敬語表現. 東京 : 大修館書店, 1998. 236 頁.
10. 日本語百科大事典 : 大型本 / 編者代表: 金田一 春彦, 林 大, 柴田 武. 東京 : 大修館書店, 1995. 1505 頁.
11. 日本語文法大辞典 / 編者: 山口 明穂, 秋本 守英. 東京 : 明治書院, 2001. 976 頁.

REFERENCES

1. Asadchykh OV, Filonova VO (2018) *Osnovy metodyky navchannia usnoho yaponskoho monolohichnoho movlennia na pochatkovomu rivni u vyshchii shkoli* [Basics of teaching methods of oral Japanese monologue speech at the elementary level in higher education] : monograph. Kyiv : Vydavnychiy dim Dmytra Buraho, 156. [in Ukrainian].
2. Britsyn VM, Mozghunov VV (2013) *Kognityvni aspekty teorii modalnosti*. [Cognitive aspects of modality theory] *Movoznavstvo*. Vol. 2–3. 128–148. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/MoZn_2013_2-3_10 (accessed 10 July 2023). [in Ukrainian].
3. Mizin K. (2017) *Veryfikatsiia lnhvokulturnoi svoieridnosti nimetskykh kontseptiv za dopomohoiu movnykh korpusiv*. [Verification of linguistic and cultural originality of German concepts using language corpora] *Naukovyi visnyk Skhidnoevropeiskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky – Scientific Bulletin of Lesya Ukrainka East European*

National University. Vol 3. 208–213. URL: <https://rgf.vnu.edu.ua/index.php/rgf/article/view/42/41> (accessed 10 July 2023). [in Ukrainian].

4. Moskalyov DP (2017) *Osoblyvosti funktsionuvannia modalnykh ustalenykh hramatychnykh konstruktsii suchasnoi yaponskoi movy* [Functional features of modal set grammatical constructions in modern Japanese] : monograph. Kyiv : Borys Grinchenko Kyiv University. 194. [in Ukrainian].

5. Yukhymets SY (2010) *Linhvistychni problemy navchannia maibutnikh vykladachiv anhliiskoi movy prosodychnykh zasobiv peredavannia modalnykh znachen v inshomovnomu dyskursi*. [Linguistic problems of teaching future English lecturers prosodic modality units in the foreign language discourse] Naukovyi visnyk Pivdenoukrajinskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni K.D. Ushynskoho. *Linhvistychni nauky – Scientific Bulletin of the South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushinsky. Linguistic sciences*. Vol 11. 182–189. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvpupu_2010_11_25 (accessed 10 July 2023). [in Ukrainian].

6. Ichikawa Yasuko (2010) *Kokusaikōryūkin – Nihongo kyōiku tsūshin – Bunpō o tanoshiku ‘sōda/yōda/rashī’ (1)*. [The Japan Foundation – Japanese Education Newsletter – Enjoying Grammar ‘sōda/yōda/rashī’ (1)] *Kokusaikōryūkin (JF) The Japan Foundation*. URL: <https://www.jpf.go.jp/j/project/japanese/teach/tsushin/grammar/201012.html> (accessed 10 July 2023). [in Japanese].

7. Inoue Masaru (2002) *Modariti. [Modality] Hōgen bunpō chōsa gaidobukku – Dialect Grammar Research Guidebook*. 133–150. URL: https://www2.ninjal.ac.jp/takoni/DGG/09_modarity.pdf (accessed 10 July 2023). [in Japanese].

8. Katō Yasuhiko, Fukuchi Tsutomu (1995) *Tensu Asupekuto Mūdo. [Tense. Aspect. Mood] Tōkyō : Aratakeshippan*. 169. [in Japanese].

9. Kabaya Hiroshi, Kawaguchi Yoshikazu, Sakamoto Megumi (1998) *Keigo hyōgen. [Honorific Expressions] Tōkyō : Taishūkanshoten*. 236. [in Japanese].

10. *Nihongo hyakka daijiten (1995) [Encyclopedia of the Japanese Language] : Large-size book*. Chief editors: Kindaichi Haruhiko, Hayashi Ōki, Shibata Takeshi. Tōkyō : Taishūkanshoten. 1505. [in Japanese].

11. *Nihongo bunpō daijiten (2001) [Encyclopedia of Japanese Grammar] Editors: Yamaguchi Akiho, Akimoto Morihide*. Tōkyō : Meijishoin. 976. [in Japanese].